



**ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА  
СЕЛА ТАЛАЛАЇВКА**

**Міністерство освіти і науки України  
Уманський державний педагогічний університет  
імені Павла Тичини**

**ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА  
С. ТАЛАЛАЇВКА ХРИСТИНІВСЬКОГО РАЙОНУ  
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

**УМАНЬ  
2019**

ББК 74.03 (4Укр) я723

Б81

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 1 від 5 вересня 2018 р.)*

**Рецензенти:**

**Гончарук В. А.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури та українознавства, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

**Циганок О. О.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури та українознавства, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

**Йовенко Л.І., Сивачук Н. П., Денисюк О. Ю., Терешко І. Г.**

Фольклорно-етнографічна спадщина села Талалаївка: навч. посіб. / Йовенко Л. І., Сивачук Н. П., Денисюк О. Ю., Терешко І. Г. Умань: АЛМІ, 2019. 120 с.

© Йовенко Лариса Іванівна,  
Сивачук Наталія Петрівна,  
Денисюк Оксана Юрійівна,  
Терешко Інна Григорівна, 2019



**ЗМІСТ**

ВСТУП .....	6
СЕЛО ТАЛАЇВКА У ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНОЗНАВЦІВ .....	17
ІСТОРІЯ СЕЛА ТАЛАЛАЇВКА.....	28
ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА.....	40
СЕЛА ТАЛАЛАЇВКА .....	40
ОПИТАНІ РЕСПОНДЕНТИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ЕКСПОНАТИ МУЗЕЮ У С. ТАЛАЛАЇВКА .....	72

## ВСТУП

Сучасний стан української національної культури викликає певне занепокоєння. Люди забувають фольклорну спадщину, більшість представників молодого покоління не послуговується нормами традиційного мовленнєвого етикету, абсолютно не цікавиться народно-прикладним мистецтвом рідного краю. Причини такого становища необхідно шукати в складних соціально-економічних процесах урбанізованого суспільства, докорінних змінах у побуті.

Такий стан спонукає викладачів вищих закладів освіти, студентів та всіх шанувальників традиційно-побутової культури шукати шляхів збереження та популяризації її зразків. Вагому роль у цьому контексті відіграє позааудиторна українознавча робота студентів-філологів.

Позааудиторна робота будується на принципах зацікавленості і добровільної участі в ній, ураховуючи індивідуальні інтереси та нахили студентів. Вона є логічним продовженням аудиторних занять і проходить паралельно з ними. Позааудиторна робота допомагає студентам успішно навчатися, розвиває ініціативу, сприяє розумовому, фізичному, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та спрямовує їхню активність на корисну діяльність. При визначенні змісту, форм і основних напрямів позааудиторної роботи студентів ми виходили з того, що потрібно знати і уміти майбутнім вчителям-філологам для успішного застосування українознавства в майбутній педагогічній діяльності. При цьому враховували вимоги шкільних програм із української мови, літератури, українознавства та позакласної роботи з учнями.

Позааудиторна підготовка студентів сприяє розширенню та поглибленню знань, одержаних у процесі вивчення української літератури та українознавства (доповнення цих знань відбувалося

частково шляхом залучення програмового матеріалу); підвищенню інтересу студентів-філологів до дитинознавства, формуванню в них почуття любові до історії України, народу, культури рідного краю, національного патріотизму; виробленню та удосконаленню навичок аналізу, класифікації, відбору фольклорно-етнографічних, етнопедагогічних матеріалів, зразків діалектного мовлення українців; створенню позитивного фону, який сприяє глибокому та свідомому засвоєнню програмового матеріалу; вихованню ініціативи, самостійності, творчих здібностей студентів, пізнавального інтересу у галузі української культури;

Зміст позааудиторної підготовки студентів-філологів визначається такими факторами:

- завданнями, що ставляться у державних документах і програмах з різних навчальних дисциплін;
- місцевими потребами та можливостями вищого закладу освіти;
- запитами Нової української школи.

У процесі позааудиторної роботи розглядаються локально-територіальні особливості мови, усної народної творчості, традиційно-побутової культури, календарної та сімейної обрядовості, народного мистецтва та інше.

Засвоєння відомостей з фольклору відбувалося на двох рівнях: пізнавальному та прикладному, тобто студенти не тільки розширювали і поглиблювали знання, а й застосовували їх у повсякденному житті, а в перспективі – зможуть передати їх своїм учням.

У процесі позааудиторної роботи ми використовували систему методів, виходячи з того, що ця робота багатогранна і передбачає єдність освітньої і виховної мети. Вважаємо, що методами такої роботи слід називати способи дії викладача і студентів, за допомогою яких викладач, спираючись на діяльність

студентів, озброює їх українознавчими знаннями, вміннями, навичками, формує їхні смаки, інтереси, світогляд, розвиває розумові та творчі здібності. На це й були спрямовані такі традиційні методи у позааудиторній підготовці студентів-філологів: розповідь, бесіда, демонстрація, спостереження, досліди, вправи та ін.

Метод спостережень допомагає студентам під час позааудиторної діяльності здобувати українознавчі знання на основі реальної дійсності.

При спостереженні (за роботою майстрів, виступами фольклорного ансамблю) студенти вивчають матеріал, роблять свої висновки не втручаючись у нього.

Метод дослідів вимагає від студентів активно включатись у хід процесу, який вони вивчають, вносити зміни, констатувати результати, наприклад, під час фольклорних, діалектологічних, етнографічних експедицій. Тут найбільше виявляється самостійність студентів-філологів та вміння творчо підходити до тих чи інших завдань.

Метод вправ у позааудиторній роботі у галузі українознавства доцільний тоді, коли потрібно вивчити роль у гуртку народної іграшки, народну пісню чи танець, під час експедиції – народну гру для проведення її з дітьми, розповісти анекдот чи гумореску на народознавчому святі чи вечорі, вести екскурсію у музеї тощо.

Фундаментом у системі підготовки філологів до українознавчої діяльності стала робота студентів у науково-дослідній лабораторії «Проблеми підготовки студентів-філологів до українознавчої роботи в школі» при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. У процесі краєзнавчої діяльності, згідно із поставленими завданнями, було визначено основні напрями діяльності лабораторії: філологічний, родинознавчий, науково-дослідницький.



Філологічний напрям – філолого-педагогічна професіоналізація студентської діяльності. Оволодіння студентами курсом української мови є важливим етапом підготовки їх до майбутньої професійної діяльності, оскільки мова є основним чинником, що формує національну свідомість, менталітет.

Родинознавчий напрям – це гармонійний розвиток особистості студента, засвоєння досвіду родинного виховання.

Народна педагогіка (усна народна творчість, види народного мистецтва, національні традиції, звичаї і обряди, національна символіка, народні ігри – іграшки, сімейно-побутова культура) є тим вічним невичерпним першоджерелом, яке живить серце і душу кожної людини, формує її як представника певного народу. Засвоєння студентами досвіду родинної етнопедагогіки закладає основи людяності, корені духовності, фундамент особистості. Фольклорне виховання – першооснова народної педагогіки – має особливу виховну силу за умови, що студенти самостійно відшукують і записують старовинні пісні, легенди, перекази рідного краю. Пошукова експедиція – експедиційна робота студентів, служить справі збереження нашої фольклорної пам'яті. Використання виховного потенціалу сімейно-побутових звичаїв та обрядів учить студентів глибоко знати народні пісні, танці, музику, вміти вишивати одяг, рушники, відзначати дати народного календаря. Виховання студентської молоді на засадах народної моралі закладає у них загальнолюдські цінності – совість, гідність, честь, правдивість, справедливість, скромність, працелюбність. Формуючи в студентів основи народної моралі, ми одночасно закладаємо і основи загальнолюдської моралі. Національна самосвідомість студентів виробляється передусім при вивченні українознавчих предметів за народними традиціями, які студенти досліджують у процесі експедиційно-

пошукової роботи. Виховання патріотизму у студентів формує доброго сім'янина, гуманного громадянина.

Така багатоаспектна діяльність лабораторії дає можливість студентам не лише глибше пізнати свій народ, а й відчутти потребу в оволодінні та проектуванні цього досвіду на власну педагогічну діяльність.

Однією з форм українознавчої роботи студентів факультету української філології УДПУ імені Павла Тичини є фольклорна та етнографічна практики студентів I – II курсів. Така практика студентів є невід'ємною складовою процесу підготовки фахівців кваліфікаційного рівня «бакалавр» за напрямом підготовки 6.020303 Філологія. Українська мова і література. В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини вона здійснюється експедиційним методом, який передбачає виїзд групи студентів на чолі з керівниками практики в район дослідження (населені пункти історичної Уманщини) з метою проведення польової фольклорно-етнографічної роботи.

Фольклорно-етнографічна практика має на меті дослідження особливостей традиційної матеріальної та духовної культури Черкаського краю, у першу чергу історичної Уманщини.

Підготовці студентів до фольклорно-етнографічної практики в Уманському педагогічному університеті імені Павла Тичини надають великого значення. Відбувається вона у декілька етапів.

Теоретичні знання студенти засвоюють у процесі вивчення курсів «Українознавство», «Методика українознавчих досліджень», «Етнографія України», «Практична фольклористика». На заняттях викладачі орієнтують студентів на завдання майбутньої практики, використовують регіональні фольклорно-етнографічні матеріали, запрошують на заняття знавців історії, традиційно-побутової культури Черкаського краю, народних майстрів, учасників фольклорних аматорських

колективів, представників старшого покоління – носіїв фольклорної спадщини.

На заняттях фольклорного студентського наукового товариства імені Хрисанфа Ящуржинського студенти знайомляться з дослідженнями провідних фольклористів, учених-етнографів, переглядають відеозаписи попередніх експедиційних сезонів.

Це дає змогу впливати на емоційно-вольовий компонент готовності студентів до фольклорно-етнографічної практики. Також студенти відвідують краєзнавчий музей, музей культури та побуту, історико-архітектурний заповідник «Стара Умань».

Оскільки 95 % студентів філологічного факультету – це дівчата, майбутні матері, то їх обов'язково спрямовують на роботу з дитячим фольклором. Актуальність такої діяльності полягає у формуванні в студенток елементів традиційно ментальної жіночої поведінки. Адже маємо виховати не лише жінку-вчительку, а й жінку-дружину, жінку-порадницю і, насамперед, жінку-матір, яка буде спроможною створити в сім'ї атмосферу високодуховного спілкування, що базується на знанні національних засад виховання. Створенню такої атмосфери сприятиме знання нею теоретичних засад дитячого фольклору, а також їх практичного застосування, як-то: виконання колискової для дитини, збагачення елементів спілкування з нею іграми, використання поезії пестування, забавлянок, лічилок, скоромовок, дражнилок, народних дитячих пісень тощо. Прикро констатувати, але анкетування студентів-філологів IV курсу, які вже мають дітей, показало, що сучасні матері рідко використовують колискову пісню (а якщо і використовують, то переважно російськомовну), не знають українських народних забавлянок, потішок, мирилок, ігор і т. под. Так поступово притупляється у дитини генетично закодоване в ній відчуття національного, тобто родинного, дієвого.

Пошукова українознавча робота студентів-філологів вищого педагогічного навчального закладу є важливим засобом залучення їх до традиційної культури, яка сприятиме ментальному вихованню та формуванню особистості гідного сім'янина і громадянина.

Під час сезону 2010 – 2011 н. р. зі студентами-філологами було організовано пошукову народознавчу експедицію до села Талалаївка Христинівського району Черкаської області. Фольклорна практика студентів першого курсу факультету української філології передбачала виконання таких завдань:

- навчального – розширення і поглиблення знань студентів із українознавства;
- професійного – вироблення у студентів умінь і навичок збирання етнопедагогічного, етнографічного, фольклорного матеріалу;
- наукового – озброєння студентів навичками аналізу, класифікації, умінням спостерігати, записувати фольклорні, етнографічні, етнопедагогічні матеріали.

Під час ведення польових досліджень студенти користувалися експедиційним методом збирання фольклору, дотримуючись таких вимог:

- записувати безпосередньо з народних уст, без будь-яких змін та власних доповнень;
- дати відомості про те, хто, де, коли і від кого записав твір;
- пояснити умови походження фольклорного твору, його функції;
- зберігати діалектні риси, їхню поетичну значущість;
- записувати частки та вигуки, зважаючи на їх естетичне та наукове значення;
- занотовувати ремарки співців і оповідачів (пояснювальні, ліричні).

Інформаторами під час практики стали люди похилого віку, місцева інтелігенція (вчителі) та діти.

Підсумком фольклорної практики стала наукова студентська конференція, до якої студенти підготували виступи: «Колискова – перший крок у світі духовної діяльності», «Поезія пестування як перша енциклопедія українознавства», «Весілля у с. Талалаївка» та ін. Після конференції відбувся звітний концерт, де кожна група відтворювала чи фрагмент обряду, чи пісню, чи танок, записані у досліджуваному селі.

\*\*\*

Історична Уманщина – один із найсвоєрідніших і найколеритніших районів України. Чарівність його природи, багатство і неповторність народної культури, вписані в рівнинно-хвилястий рельєф мальовничі білохаті села, сповнені вікової мудрості і поезії своєрідні звичаї і обряди, мелодійна пісня, самобутнє народне мистецтво – в різні часи привертали до себе увагу письменників, поетів, істориків, етнографів, фольклористів.

Історичне минуле Уманського краю досліджували В. Антонович, М. Біляшівський, Ю. Бодров, М. Грушевський, В. Кривошея, П. Курінний, Л. Мирчук, Ю. Мицик та ін.




Фольклорну спадщину Уманщини вивчали В. Гнатюк, І. Гурін, Марко Грушевський, О. Діденко, В. Доманицький, Іальфред фон-Юнк, Н. Кучережко, М. Мицик, Т. Фіалко, Хр. Ящуржинський та ін.

Етнографічні особливості історичної Уманщини цікавили М. Біляшівського, Марка Грушевського, О. Діденко, Т. Космину, Н. Кучережка, О. Найдена та ін.

Краєзнавчі розвідки про регіон здійснювали М. Комаров, М. Комарницький, В. Лелет, І. Прісовський, В. Ящуржинський та ін.

Докладний опис традиційно-побутової культури села Талалаївка здійснив Л. Похилевич.

У Вікіпедії про Талалаївку подано такі відомості:

<b>село Талалаївка</b>	
Країна	 Україна
Область	Черкаська область
Район/міськрада	Христинівський район
Рада/громада	Талалаївська сільська рада
Код КОАТУУ	7124686601
Облікова картка	<a href="#">картка</a>
<b>Основні дані</b>	
Населення	517
Площа	0 км <sup>2</sup>
Густота населення	0 осіб/км <sup>2</sup>
Поштовий індекс	20031
Телефонний код	+380 4745
<b>Географічні дані</b>	
Географічні координати	 48°46′21″ пн. ш.29°55′31″ сх. д.Координати:  48°46′21″ пн. ш. 29°55′31″ сх. д.

Середня висота 216 м  
над рівнем моря

### Місцева влада

Адреса ради 20031, Черкаська обл., р-н. Христинівський,  
с.Талалаївка, тел. 93-3-19

Сільський  
голова Ісько Сергій Андрійович

**Карта розташування с. Талалаївка: Україна**



**Карта розташування с. Талалаївка: Черкаська область**





## СЕЛО ТАЛАЇВКА У ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНОЗНАВЦІВ

Згадку про досліджуване село містить книга *Л. Похилевича «Сказанія о населенныхъ мѣстностяхъ Кіевской губерніи или Статистическія, историческія и церковныя замѣтки о всѣхъ деревняхъ, селахъ, мѣстечкахъ и городахъ, въ предѣлахъ губерни находящихся»*, де Талалаївка згадується двічі:

на с. 366 подається довідка про село: «Талалаевка, село в 6-ти верстахъ отъ Сычовки, при ручьѣ, впадающемъ въ Удичь. Отдѣльная часть села, лежащая выше по ручью, называется Свинаркою. Жителей обоого пола 501; земли 1290 десятинь. Въ 1860 году Талалаевка продана Овчинскимъ Болеславу Мощинскому. Деревня Свинарка, составляющая съ Талалаевкою одинъ приходъ, лежитъ по тому же ручью, на одну версту выше. Жителей въ ней 190. принадлежитъ съ 1832 года къ Уманскому военному поселенію, до причисленія къ коему Свинарка была многолюднѣе и имѣла особую приходскую церковь.

Церковь Космо-Деміановская, деревянная, 7-го класса; земли имѣетъ указную пропорцію. Неизвѣстно въ какомъ году построена»;

на с. 321 село згадується побічно, як таке, що межує з с. Пархомівка: «Пархомовка, село при ручьѣ Кальникѣ, въ 5-и верстахъ на западъ отъ села Кальника. Жителей обоого пола съ Талалаевкой (такъ называется западная часть села выше по ручью лежащая) 1083. Отъ деревни Шабельной къ Талалаевкѣ тянется валь, оканчивающийся съ обѣихъ сторонъ Городищами. По видимому валь и Городища служили оборонительною лінією и граничною чертою древняго Кальника, когда, при немногихъ селеніяхъ, города простирались на многіе версты».

*Похилевич Л. Сказанія о населенныхъ мѣстностяхъ Кіевской губерніи или Статистическія, историческія и церковныя замѣтки о всѣхъ деревняхъ, селахъ, мѣстечкахъ и городахъ, въ предѣлахъ губерніи находящихся. – Кієвъ, 1864.*

Пропонуємо до уваги широкого кола читачів розвідку *Пр. П.....ча*, опубліковану у «Київской старине» в 1854, № 18 – 19.

## СЕЛО ТАЛАЛАЕВКА

Подъ шопоть старины болтливой

Рукою вѣрпой я писалъ.

Пушкинъ.

Село Талалаевка, находящееся въ Уманскомъ уѣздѣ Київской губерніи, лежитъ къ Юго-Западу отъ Умани – не въ далекі отъ почтовой дороги, ведущей изъ сего города въ Гайсинь, на самой границі Подольской губерніи. Оно окружено съ двухъ сторонъ Северной и Южной небольшими возвышенностями, скрывающими его совершенно отъ взоровъ проѣзжающихъ. Такимъ образомъ, хотя сотни разнороднаго челоѵчества безпрестанно проѣзжаютъ въ разстояніи не больше версты отъ Талалаевки, – существовала ея, исключая близкихъ сосѣдей, извѣстно очень и очень не многимъ. А между тѣмъ наша Талалаевка право стоитъ того, чтобы о ней узнали; – стоитъ, говоримъ, ибо если могилы и курганы, разсѣянные во множествѣ по пространнымъ полямъ нашей пресловутой Украины, въ послѣднее время начали обращать на себя вниманіе просвѣщенныхъ люден, то безъ сомнѣнія имѣетъ право на подобное же вниманіе и Талалаевка, какъ село въ свое время также принимавшее участіе въ судьбѣ своего отечества. И она, безъ сомнѣнія, вмѣстѣ съ другими селами и городами Украины, терпѣла бѣды и притѣсненія и отъ Татаръ и отъ Польши, – и буйные Гайдамаки, грабя и опустошая соседніе города и села, не оставили и ее въ покоѣ. Жаль только, что древняя лѣтопись, передавшая намъ на своихъ страницахъ хотя небольшія свѣдѣнія о городахъ, ничего не сохранила о селлахъ. Есть у насъ, правда,

памятники, которые краснорѣчивѣе и убѣдительнѣе всякой лѣтописи говорятъ о быломъ, – но о чемъ именно?.... Если бы какой нибудь археологъ обратилъ просвѣщенный взоръ свой на сіи остатки старицы, то безъ сомнѣнія открылъ бы многое для науки – чего мы, не посвященные въ эти таинства, не въ силахъ замѣтить. Но какіе эти пам'ятники, спросите вы? А сохранившіеся остатки древняго вала или окопа, а древніе монеты, находимый ежегодно, а множество костей разнаго рода и вида и наконецъ даже хлѣбъ въ зерні, открываемый нерѣдко въ значительномъ количествѣ въ нѣдрахъ земныхъ, какъ бы погребенный на вѣки вѣчные, – развѣ этого мало? Да и мало ли еще, что могъ бы открыть тотъ, кто захотѣлъ бы открывать, когда такъ много открыто уже безъ намѣренія – по одному случаю. Но въ ожиданіи такого благодѣтельнаго времени мы должны довольствоваться и тѣмъ, что для насъ доступно, – и слушать баснословные рассказы нашихъ мужичковъ о множествѣ кладовъ сокрытыхъ будто бы на всемъ пространствѣ Талалаевки, которые интересуютъ ихъ гораздо болѣе, чѣмъ исторія и судьба родного села.

По сохранившемуся въ народі преданію – на мѣстѣ нынѣшней Талалаевки когда то (до 1768 года) было значительное поселеніе, называвшееся Чубеемъ. Было ли это село или мѣстечко, объ этомъ ничего неизвестно; хотя некоторые изъ жителей Талалаевки, конечно по самолюбію, всѣма силами стараются возвестъ древній Чубей на степень города! – Дѣйствительно въ той части села, гдѣ Церковь, нѣтъ почти мѣста, гдѣ бы нельзя было открыть каменнаго фундамента, по всей вѣроятности, нѣкогда бывшихъ жильевъ. Однако слишкомъ малое пространство, на которомъ можно находить эти остатки жилищъ человѣческихъ, не дастъ мѣста предположенію, чтобы здѣсь могъ помѣститься городъ, какъ бы не былъ онъ

незначителенъ. Да и нѣтъ вовсе основанія для подобнаго предположенія. Лѣтопись не замѣтила ни одного Чубея, что безъ сомнѣнія она неопустила бы сдѣлать, если бы Чубей могъ когда нибудь быть городомъ. Мнѣ кажется, не былъ ли на этомъ мѣстѣ дворъ владѣльца села, какого нибудь польскаго магната, который, какъ и всѣ они, любя пожить великолѣпно, пастроиль многое множество разнаго рода зданій, домовъ и флигелей, кухонь и амбаровъ и погребовъ и другихъ разныхъ строеній и пристроекъ, какъ для собственнаго помѣщенія, такъ и для помѣщеній другихъ подобныхъ себѣ пановъ, прїѣзжавшихъ къ нему погостить недѣлю-другую. Извѣстно, что польскіе магнаты всегда содержали при себѣ огромную прислугу, а для удовлетворенія своей страсти къ охотѣ имѣли у себя множество лошадей и собакъ; для всего этого нужно было помѣщеніе. – Но объ этомъ предоставимъ судить археологамъ. Для насъ достаточно на первый разъ, знать, что описываемое нами мѣсто съ давняго времени было заселено.

До возстанія Гайдамакъ въ 1768 году, или до такъ называемой Колѣвщины, жители Чубея, хотя и не могла быть чужды тѣхъ страданій, какіе претерпевала тогда Украина, – оставались однакожь въ родномъ селі. Даже и въ то время, когда необузданная толпа своевольныхъ Гайдамакъ съ своимъ предводителемъ Желѣзнякомъ двинулась къ Умаи и окрестнымъ селамъ, они нерѣшались, подобно многимъ изъ своихъ соотечественниковъ, оставивъ все въ разграбленіе ихъ, уходить въ мѣста болѣе безопасныя, а вознамѣрились отстаивать свое достояніе до послѣдней возможности, – для чего и окопалась съ западной стороны, такъ какъ съ другихъ сторонъ крѣпость ихъ имѣла природную защиту, будучи окружена съ сѣверной и южной сторонъ водами двухъ рѣкъ, на восточной сторонѣ сходящихся. Незнаемъ долго ли достопочтенные

обитатели Чубея держались въ своемъ укрѣпленіи, и были ль Гайдамаками осаждаемы; но то достовѣрно извѣстно, что они не усидѣли на мѣстѣ, и, воспользовавшись первою возможностью къ бѣгству, ушли, всѣ съ семействами за Днѣстръ, захвативъ съ собою все, что можно было взять, скрывъ, что успѣли въ землю, остальное же оставили въ разграбленѣе Гайдамакъ. Рассказываютъ, будто и доселі существуетъ за Днѣстромъ село, образовавшееся изъ убѣжавшихъ жителей Чубея. – Надобно предположить, что они были люди зажиточные, иначе мы не объяснимъ себѣ ихъ бѣгства, если возьмемъ при этомъ во вниманіе, что Гайдамаки, грабя богатыхъ, вовсе нетрогали тѣхъ, съ кого ненадіялись имѣть поживы по прекрасному выраженію Украинцевъ. Преданіе о множествѣ кладовъ подтверждаетъ эту мысль.

Послѣ описаннаго нами событія Чубей нѣсколько времени оставался не населеннымъ, а уже около 1775 или 80 года поселился здѣсь какой то мужичекъ, но имени Оалалей, отъ котораго будто бы и Талалаевка получила свое наименованіе, – Вотъ какова историческая судьба нашей Талалаевки, или, если хотите, древняго Чубея. Хотя она показываетъ, что между древнимъ Чубеемъ и новою Талалаевкою не было никакой связи; однакожь поелику Талалаевка основалась на мѣстѣ Чубея и до сихъ поръ сохраняетъ въ предѣлахъ своихъ остатки старины, то исторія Чубея сдѣлалась какъ бы ея собственною исторію, –и мы, кажется, ни мало не погрѣшаемъ, связывая судьбу первой съ судьбою последней.

Само собою очевидно, что нынѣшняя Талалаевка – село очень не давнее, – существованію ея нѣтъ и вѣка. Она и въ настоящее время есть небольшое сельцо; но въ послѣднихъ годахъ прошедшаго и въ началѣ текущего столѣтія была еще незначительнѣе. Не смотря на это Церковь существуетъ здѣсь

еще съ прошедшаго столѣтія, – и метрическая книга, выданная сюда по опредѣленію Минской Духовной консисторіи изъ Уманскаго духовнаго правленія въ 1795 году и указывающая на принадлежность Талалаевки къ Брацлавской Епархіи, (\*) показываетъ, что она и въ то время составляла уже особенный приходъ.

Талалаевка занимаетъ небольшое пространство. Длина ея отъ востока къ западу не больше  $\frac{3}{4}$  версты, и ширина отъ сѣвера къ югу около  $\frac{1}{4}$  версты. Несмотря на такое незначительное пространство ею занимаемое, она имѣетъ видъ прелестный, особенно съ сѣверо-восточной стороны во время лѣтняго вечера. Это, такъ сказать, небольшой красивый островокъ среди бурнаго океана, или же плодоносный оазисъ среди песковъ Аравійскихъ.

Рѣчекъ въ Талалаевкѣ, какъ сказано выше, двѣ: одна изъ нихъ омываетъ сѣверный берегъ села и называется Свинарка, другая же, называемая Удичь протекаетъ нѣсколько южніе посрединѣ села, раздѣляя его на двѣ неровныя части. Первая изъ этихъ рѣчекъ, протекши не больше трехъ верстъ отъ своего верховья, соединяется на восточной сторонѣ Талалаевки съ Удичемъ, образуя своимъ соединеніемъ нѣчто похожее на полуостровъ. И на семь то полуостровъ былъ древній Чубей, отсюда же началось заселеніе и Талалаевки. Здѣсь – Церковь, дворъ помѣщика, дома причета церковнаго, разныя постройки зкономическія и около 20 хатъ крестьянскихъ, большая же часть села расположена за рѣкою Удичемъ вверхъ къ ея устью. Сія послѣдняя рѣка беретъ свое начало изъ болота немного выше Талалаевки и, протекая довольно значительное пространство, впадаетъ въ Бугъ.

Церковь въ Талалаевкѣ деревянная, небольшая съ однимъ куполомъ во имя св. Безсребренниковъ Космы и Даміана, существующая здѣсь по всей вѣроятности со времени

существованія и Талалаевки; опредѣлить же положительно время ея постройки не можемъ по недостатку свѣдѣній. Въ сей Церкви замѣчательна Икона Богоматери, стоящая за престоломъ, украшенная множествомъ Латинскихъ надписей, съ придѣланнымъ къ ней внизу кивотомъ, вѣроятно для храненія св. Даровъ, перешедшая сюда изъ какой-нибудь Уніатской каплицы; – да еще Антиминсъ, сдѣланный на холстѣ, выданный Преосвященнымъ Митрополитомъ Кіевскимъ Іерооємъ въ 1798 году. Онъ хотя и не древній, но въ настоящее время довольно рѣдкій.

Ближайшая къ Талалаевкѣ села суть: Обозовка въ 3 верстахъ, Коморовка Подольской губерній въ 4, Сычевка Кіевской въ 5, и наконецъ въ 6 верстахъ Орадовка.

Почва земли въ Талалаевкѣ черноземная съ примѣсью глины и песку, слѣдовательно плодородная; но ее слишкомъ мало. Притомъ же, окруженная со всѣхъ сторонъ землями другихъ владѣльцевъ, она весьма стѣснительна для хозяйства. Лѣсовъ, принадлежащихъ селу, почти совсѣмъ нѣтъ. Только нѣсколько десятковъ дубовъ, да еще довольно количество вербъ, – вотъ и все достояніе Талалаевки. – Хуторовъ два: одинъ небольшой, принадлежащій собственно владельцу, другой не много большій, разведенный заботливою рукою почтеннаго старика – крестьянина, которому онъ и принадлежитъ.

Постоянные жители Талалаевки – помѣщичьи крестьяне православнаго веросповѣданія, коихъ въ послѣднее время считается – мужеска пола 218, а женска 206, всего 424, – неключая сюда 16 солдатскихъ женъ. Къ временнымъ же можно отнести н нѣсколькихъ дворянъ Римско-Католическаго исповѣданія, занимающихъ экономическія должности.

Въ домашнемъ быту Талалаевцы ничѣмъ не отличаются отъ своихъ собратій Украинцевъ. Жилища ихъ устроены всѣ по

одинакому образцу, какой вы встретите въ любой Малороссійской помѣсти Основьяненка и др., – и кто видѣлъ хотя одну Малороссійскую хату, тотъ безошибочно можетъ судить и о жилищахъ обитателей Талалаевки. Если и есть между ними какое нибудь различіе, то отнюдь не въ формѣ, а развѣ въ томъ, что одна изъ хатъ больше, а другая меньше. – Въ самомъ убранствѣ жилищъ и одеждѣ жителей также нѣтъ особеннаго отличія. Таже свита съ видлогою или торбою на подобіе капишона, таже высокая смушевая шапка и огромнаго размѣра чоботы на мущинахъ; тѣ же черные запаски съ мережками (полосками), тѣ же намитки на женщинахъ, – на дивчатахъ бынды (ленты); – въ жилищахъ – тѣ же лавки кругомъ подъ стѣнами, тѣ же Образа и столъ въ углу, тотъ же полъ, у иныхъ же, позажиточнее, кровать, у порога въ углу мысныкъ или небольшой шкафчикъ, куда прячется домашняя посуда, а иногда и горилка, по другую сторону дверей печь съ коминомъ, который каждая дивчина обязана колупать, когда придугъ къ ней старосты сватать; – пища же ихъ обыкновенная; борщъ и каша, а въ праздники вареныки, пампушки иногда и ковбасы, – вотъ и все, что можно сказать кратко о домашнемъ бытѣ Малороссовъ вообще и Талалаевцевъ въ особенности. Малороссъ отъ природы не торовагъ на выдумки, а если бы и досталось на его долю выдумать что вибудъ; то и въ такомъ случаѣ онъ нерѣшится измѣнить старины единственно потому, что такъ дѣлывали его отцы и дѣды.

Средство существованія у жителей Талалаевки, можно сказать, одно – это земледѣліе, которое для нихъ есть едва ли не единственный источникъ всѣхъ благъ земныхъ. Отсюда мужичекъ нашъ имѣетъ и пищу и одежду, – если же иногда онъ возимѣетъ нужду въ денешкахъ; то с произведеніями же земли онъ ѣдетъ на ближайшій рынокъ – въ Комаровку или Ивангородъ



Под. г. и тамъ сбываетъ ихъ жидкамъ промышленникамъ – конечно за поль-цѣны. Бываютъ однако кожь времена, когда Талалаевцы, для пріобрѣтенія денегъ, съобща, принимаютъ на себя подряды доставлять что нибудь, напр. пшеницу въ Одессу и т. п. Но такіе случаи рѣдка. Малороссъ безъ значительной выгоды нерѣшится на такой подвигъ. – Есть у наеъ правда и такіе жители, которымъ на хлѣбъ доставались средства къ существованію; но такихъ только два семейства. Это чумаки, промышляющіе рыбой и солью, привозимыми ими съ береговъ Дона. – Эти семейства суть, такъ сказать, свѣтила вашей Талалаевки, потому что они немного богаче своихъ собратій.

Показывать количество годовыхъ расходовъ жителей Талалаевки было бы излишнее. Оно весьма незначительно. Самые богатые изъ нихъ живутъ очень расчетливо, – в если бы небыло в селѣ шинка, то Талалаевцы, можно сказать, вовсе не имѣли бы расходовъ; такъ какъ пища и даже одежда у нихъ не купленные, а свои домашніе.

Первоначально Талалаевка принадлежала графу Потоцкому, коему принадлежалъ тогда и весь Уманскій уѣздъ, – отъ Потоцкаго перешла къ Свѣнскому, которому Потоцкій подарилъ ее за какія-то заслуги. Нынѣ же владѣетъ Талалаевкою Г. Инполить Опочиньскій, купившій ее у одного изъ сыновей Свѣнскаго.

Къ особенностямъ Талалаевки, достойнымъ замѣчанія, должно отвести: 1. Остатки землянаго вала или окопа, о которомъ было упомянуто въ исторіи Чубея. Этотъ валъ находится въ самомъ центрѣ села и проходитъ между домомъ помѣщика и домами причта церковнаго. Однимъ концемъ – Южнымъ онъ упирается въ рѣку Удичь, сѣвернымъ же въ Свинарку. По всему видно, что сказанный валъ проведенъ былъ наскоро; ибо протяженіемъ своимъ онъ необразуетъ ни прямой лынии, ни

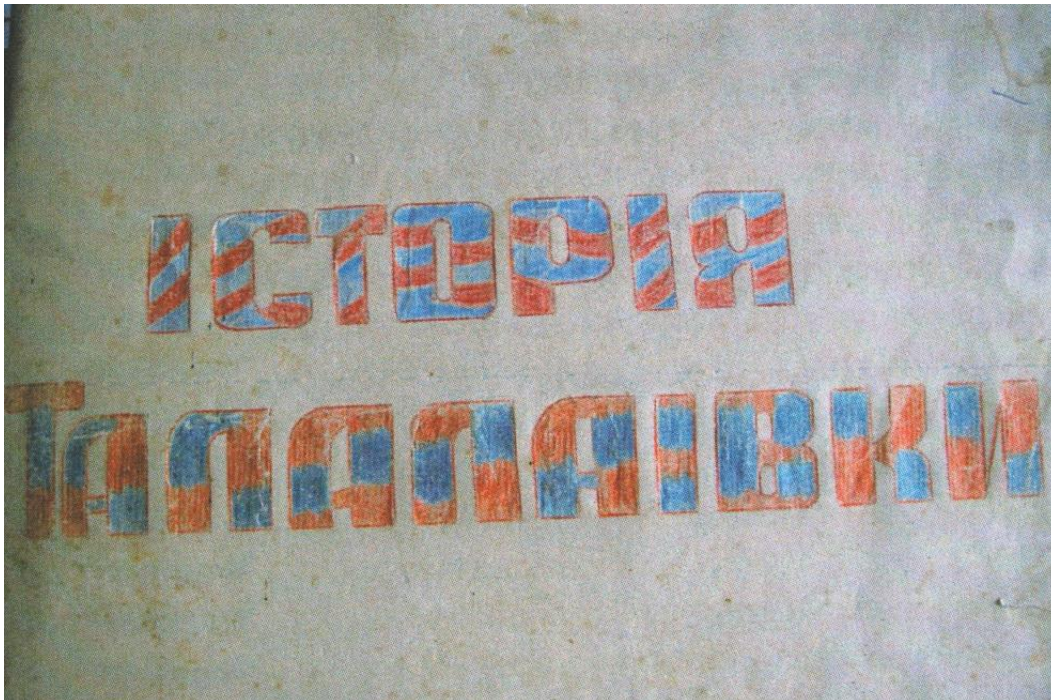
полукруга; – больше однакожь имѣеть сходства съ полукругомъ, чѣмъ съ прямой линіей. Теперь слѣды этаго вала едва, едва замѣтны; потому что ежедневно заваливають его кучами навоза.

Жители Талалаевки вѣрятъ, что въ этомъ окопѣ сокрыто множество кладовъ, особенно въ южномъ концѣ, находящемся въ саду священника, гдѣ и до сихъ поръ видны слѣды ночной экспедиціи какихъ-то искателей богатства. – 2., Древнія монеты, находимія около вала и на всемъ пространствѣ между окопомъ и течениемъ двухъ рѣкъ. Жаль только, что простые сердцемъ и умомъ поселяне, не зная цені своей находкѣ, тотчасъ же забрасываютъ находимыя ими монеты; не то до настоящаго времени ихъ можно было бы собрать огромное количество. Въ послѣднихъ числахъ Ноября сего года найдено опять нѣсколько таковыхъ монетъ, которыя мнѣ удалось видѣть и даже двѣ приобрѣсть для себя. Эти монеты очень мѣлки, побольше теперешняго нашего гривенника, но нѣсколько тоньше. Хотя надписи на нихъ и не вполне сохранялись, однакожь на нихъ видно, что монеты не принадлежать ни Россіи, ни Польшѣ. Надписи эти Латинскія; но не на всѣхъ монетахъ одинаковы, по всей вѣроятности съ правой стороны, – съ лѣвой же на всѣхъ одинаковы. Такъ на одной изъ монетъ, находящихся у меня, находится съ одной стороны – *Cristina*, – дальше нельзя разобрать, – на другой же монетѣ – *Gustav*; на другой сторонѣ на обѣихъ монетахъ написано *Solidus*.... Это послѣднее обстоятельство ведетъ къ заключенію, что монеты принадлежать одному Государству, хотя и неодному времени. Какому же именно Государству она принадлежать, я не берусь сказать, – равно какъ и того, по какому случаю убрались они въ нашу Талалаевку. Пусть судятъ археологи. 3., Не менее достоинъ замѣчая и кладъ въ зернѣ, находимый въ земныхъ нѣдрахъ. Еще не такъ давно одному изъ владѣльцевъ Талалаевки донесли

крестьяне, что на одномъ мѣстѣ возникала часто во время ночи они замѣчали исходящій изъ земли синеватый пламень, – увѣряя, что это горятъ гроши, сокрытые на этомъ мѣстѣ. Помѣщикъ велѣлъ раскопать то мѣсто. Но кто же опишетъ общее изумленіе, когда вместо денегъ они увидѣли огромныя кади съ пшеницею и просомъ въ зернѣ. Говорятъ, будто помещикъ, велѣлъ тотчасъ же зарыть эту находку. Эго мѣсто указываютъ и теперь въ огородѣ дьячка. – Но не только здѣсь, а и на другихъ мѣстахъ нерѣдко открываютъ подобные клады. – 4., Увѣряютъ, будто къ замѣчательнымъ особенностямъ Талалаевки должно причислить в запасный сельскій магазинъ; но я не нахожу въ немъ ничего достойнаго замѣчанія. Благодаря попечительности Правительства подобныя магазины существуютъ въ каждомъ селѣ. При томъ же и архитектура его самая простая. Развѣ то достойно въ немъ замѣчанія, что подъ его ветхою крышею ежегодно разводится удивительно изобильное количество попугаевъ, которые своимъ плачевнымъ крикомъ въ теченіе лѣта раздраютъ слухъ Талалаевского человечества.

1853 г. 22 Декабря. *Пр. П.....чь.*

С. Талалаевка.

**ІСТОРІЯ СЕЛА ТАЛАЛАЇВКА**



На тому місці, де зараз розташоване село Жалалівка, було колись мисто Чубей.

Лексико воко між двана річками, одна з яких називалась Шваркою і мшвала мисто з півночі, а Дуга протікала на півдні миста.

Обидві річки з'єднувались на східній околиці і утворювали мисте подоби до півострова. На цьому півострові і був центр миста.

В ті часи населенню треба було бути завжди готовим до захисту від нападу ворогів, бо на Україну, особливо на її околиці, а також була Христинівщина, часто нападали татари і турки.

Литва, а родом і Польща, що володіли тоді Україною, не мали змоги захистити населення від нападів татар, то вони і не були зацікавлені в цьому.

Чубейці не раз героїчно захищали своє мисто від татар. Їм сили були не рівні.

Мисто Чубей не раз руйнувалося, грабувалося та спалювалося татарами і турками.

На виступавши частіше жорстокі напади ворогів Чубейці переселились за річку Дуга.

Халодні, як і тепер зараз село, заселили переселенці Чубейців, і поселення це не розбуло.

Тепер залише мисто Чубей на Христинівщині.

Через деякий час на тому місці, де був Чубей, появилася село Жалалі. Більш мого поселення оселились вихідці зрешт і утворили село, яке назвали мистом Жалалі - Жалалівкою.

Село Жалалівка утворилося десь наприкінці XVI і на початку XVII століття, бо в ході автантайського патрарха Макарія, який в 1654 році робив подорож до Москви внаслідок задушення в Жалалівці Богдана Хмельницького 1665 року показує, що в Жалалівці вже мала поширення **Жабела Чарторієвська**, яка мала в обсягу близько

20 дворів кріпаків.

В адміністративному відношенні Жалалівка тоді належала до Чигиринського повіту.

Жалалівка, як і Чубей, тоді неодноразово зазнавала ворожих нападів, особливо польської шляхти.

В 1674 році Жалалівка була зруйнована турками, які привів на Україну турецький наймит гетьман Дорошенко. Населення розбігалося, тікало на лівобережну Україну, яка була тоді вже возз'єднана з братньою Росією. Селяни Жалалівки були вогне час кріпаками польських і українських князів-феодалів. Кашковські, Потапів, Синьки, Опочківські, Мочалівські експлуатували селян.

В 1900 році Мочалівський володів у Жалалівці 632 десятинами землі, які орендував у нього Сук, а 186 селянських дворів мали лише 440 десятин землі.

Частина селян називалася Свинарки.

Після ліквідації польського повстання в 1831 році, в якому

принімав участь і поміщик-власник Свинарок, село було передано Чигиринському округу військових поселень, а після ліквідації військових поселень в 1859 році село Свинарки було приєднано до Жалалівки.

### Життя населення до Великої Новтнської соціалістичної революції.

Важко писати селянам села Жалалівки до Великої Новтнської соціалістичної революції, багато з них зовсім не мали землі і мусти найматись до пана по договору на роботу. Крайні землі в селі належали пану Сукку, який жив у селі аж до 1917 року.

Ділий заріток строкових не перевищував 60крб, а на роботу потрібно було з'являтись изоденно.

Грабували селян від зорі і до зорі. На селян покладалась велика податки. Не раз селяни піднімали голос протесту проти царського свавілля.



Поваливши такі савилля, Гасун Степан Нихифорович став на захист молоді.

Він з сусіднього тинку вирвав лопу і потягнув нею по плечах страженика, який злякався і втік.

Але Гасун С. Н. знав, що його буде секати розправа.

Два дні він не кочував дама. На третій день на подвір'я Гасуна С. Н. появився той же самий страженик. В хаті була тільки його молода дружина. Він почав грезити дружині і вилізати, щоб вона дала йому 30 крб. і її чоловік буде вільний. Вона почала плакати, що таких грошей у неї не має. Все це сусіду спостерігав з-за хати Гасун С. Н. У знову він не міг витерпіти такого безправ'я і савилля. У відчай схвативши лопату і почав нею рубати страженика. За цю справедливу розправу Гасуна Степана чекала суворя розправа - його засудили і посадили в тюрму. /Записано із сів громадян:

Дмиханта Дениса Гер. та Гасуна Дмитра Степановича,

які і зараз проживають в селі Мамалаївці).

У серцях трудящих села жила мрія про визволення від штипу та експлуатації.

Це стало можливим лише тоді, коли в Росії появився, виріс і згуртувався в єдину могутню силу робітничий клас, який під керівництвом більшовицької партії об'єднав навколо себе широкі маси трудящого селянства і почав підготовлятися до повалення царизму.

Перша велика революційна битва за повалення царського ладу сталася в нашій країні в 1905-1907 роках.

Відбуки першої російської революції докотилися й до хитмих села Мамалаївки.

Але тільки Васка Мовтнева соціалістична революція принесла довгождану волю і позбавила насамки від полицейської кавали.

## Становище в селі після громадянської війни.

Після закінчення громадянської війни кетми села, як і всі радянські люди приступили до мирного будівництва.

Партія більшовиків вказала селянству вірний шлях виходу з бідності. Це був шлях кооперації, організації колективних господарств.

"Дрібним господарством з нужди не вийти" — учив В. І. Ленін.

Трудаги нашої країни під керівництвом більшовицької партії починають створювати перші колективні господарства.

Курс на колективізацію сільського господарства вказав XV з'їзд партії, який відбувся в 1927 році.

Це були трудні роки. Куркулі на селі цволю миропривізству чинили шалений опір. Але їхні пошуки були марними. В 1929-1930 роках кетми села Шалалайвки

вступали в ряди Червоної Армії.

Активну участь в громадянській війні приймали такі кетми села Шалалайвки: Ізараваши Сидір Іванович, Гук Іван Ілишович, Каган Сіла Іванович, Горний Артем М і Каган Сіла Іванович і Горний Артем М і до цього часу трудяться в колгоспі "Україна".

З радістю зустрітали кетми села своїх визволителів в часі громадянської війни.

В 1920 році на полях Шалалайвки були вилучені частини Першої кінної армії, перед якими з героїчною виступив М. І. Калікін.

Він вручав також нагороди бійцям і частинкам, які відзначились в розгромі Денкіна.

Старожилами були в той час і мекдаркиня героїні громадянської війни — Груздонко і Ворошилова, які стояли з своїм штабом в селі.



визволив в Кішечану. Кітени сама піднімали свій  
живий голос проти окупантів. З тихи, що співчу-  
вали Радянській владі розправлялися. Наприклад:

Живий голос протесту проти окупантів підняв ке-  
тени сама Янюк Деміть Фокович. Він закликав  
до боротьби проти окупантів. Окупанти хотіли його  
сзонити і стратити. Але Янюк Д. Ф. тікав. Коли  
окупанти повністю спалили його хату і все погра-  
бували /з снів колосника Димканта Д./

Чинили хворостоку розправу і петлюрівські банди.  
Так в 1919 році, проходячи через село, петлюрівці сзони-  
ли простого трудівника Рабінюка П. /по національ-  
ності єврей/. Бо в селі на той час жило декілька  
єврейських сімей, які працювали в сільському господарстві.  
Після хворостого катування Рабінюка П. було заручає  
Трудящі села бачили, що несли з собою Біловардійські  
банди та буржуазні націоналісти і багато з них

заснували колектива господарство і дали йому назву "Черво-  
на Зірка". Активну участь у заснуванні колективного гос-  
подарства приймали такі кетени сама, як Чорний Я,  
Басук Іван, Сидоренко С. М., Гук П. Пилипович.

Всього орної землі колективне господарство мало 10000  
Першим головою заснованого колгоспу був Гук Іван,  
другим - Сидоренко Сидір. Спочатку колгосп мав  
70 коней, 30 корів, 4 свинкоматки. Будинків не було. А  
тому коні, корови, свині розміщалися по хлівах колгосп-  
ників. Комбайнів не було. В 1930 році в селі появилася  
три трактори ХТЗ. Першим трактористом з села  
був Барабаш Михайло, Сидоренко Сидір.

Ця тракторна бригада обслуговувала колгосп села  
Свинорок і села Стачалівки. Башку допомогу в  
проведенні колективізації на селі відіграла комсо-  
мольська ячейка, яка була створена в селі в  
1929 році. Першим секретарем цієї ячейки був

кметів села з зброєю в руках стали на захист своєї Батьківщини. Гвардійські ферми, щоб не потрапили в руки ворогам, евакуювали на Схід.

В інші місяці кміські загартники ввійшли в село. Калюса був повністю розграбований. А на місці колгоспного господарства німецькі загартники створили концентраційний табір для військовополонених, які під емою зброї в тяжких умовах працювали на цегляному і кам'яному кар'єрі. В роки окупації німецькі загартники не раз з села забирали молодь на каторгу в Німеччину. Всього було в Німеччину везено декількох коло 35 осіб.

Будучи далеко від свого рідного села, вони і там некавалювали фашизм, створювали підпільні організації, щоб мстити загартникам. В одній з таких підпільних організацій і був юнак з нашого села Макуха Янатолій Фанасович. Група була розкрита, Макуха Я. Ф. був схоплений і відправлений в концентраційний табір, де і був повіша-

ний. Не повернувшись в рідне село з Німеччини такі кмети: Бук І. І., Сидоренко Зіна С., Руденко А. С., Макуха Я. Ф.

В 1944 році німецькі окупанти /багачи свою екору поразку/ в Сталінградському зру розетридали вешку групу кметок, чоловіків і дітей /декількох більше як 200 чоловік/.

В основному це були євреї з Гудуки, які були тут на роботі в лагерах, в основному на кар'єрі і на будівництві шосейної дороги.

60 кметів села віддали своє життя в боротьбі з німецькими загартниками. Частина повернулася в село інвалидами Вітчизняної війни.

Героїчно билися на фронтах Вітчизняної війни офіцери Радянської Армії – виходці з села: Коріньчук І. М. /підполковник/, Манастирський Ю. П. /майор/, Коріньчук Володимир /капітан/, Добрянський С. П. /старший лейтенант/, Баркавас І. М. /молодший лейтенант/, Добрянський Г. М. /молодший лейтенант/, Кривий А. К. /майор/, Демисюк В. К. /підполковник/.





Механізатори колгоспу  
„Україна“ на дозвімі.

Багато воїнів з селя за волю заступили в боротьбі з ворогами народні ордени і медалі.

Я такі воїни, як Данченко Олекс, Мельник Петро, Кривоклуб Іван М., Мельник Микита Єфр. народжені вищого ордена солдатської доблесті — „Слава“.

В березні місяці 1944 року село Мамалаївка було звільнено від німецьких загарбників.

*Село після визволення від німецьких загарбників. Наші трудові будні.*

Після визволення села знову виникли важкі труднощі. З руйнівних будівель треба було відбудувати рідний колгосп. З перших днів в колгоспі було тільки п'ятеро лоша, з будинків залишалося тільки конюшні, не було насіння. А тому весною 1944 року працювати було важко. Але знову ж таки при допомозі Радянської влади колгосп піднімався з руїн, зростає. Знову появились на полях трактори, колгосп

закупив автомобілі. В 1950 році до колгоспу "Червона Зірка" було приєднано колгосп "Газета Гравда" (село Свинарки), з земелью в кількості 400 га. Економічно і матеріально колгосп зростає. Вже в 1957 році в колгоспі було вироблено по 24 ц. пшениці та по 258 ц. цукрових буряків з гектара. Тваринники виробили на кожні 100 га ріллі по 54,5 ц. м'яса та по 353 ц. молока. За досягнуті успіхи в 1958 році голова колгоспу, зоотехнік, завідувачого молоко-товарною фермою, секретар партійної організації були нагороджені орденами "Леніна". Багато колгоспників були учасниками Всесоюзної сільськогосподарської виставки в Москві / Мухомов М. Я., Личук Н. Ф., Добрянський С. П. /.

В 1959 році колгосп "Червона Зірка" об'єднався з колгоспом імені Кірова, села Малої Севастіянівки. Укрупнений колгосп був названий "Україна". Село Талалаївка стало виробничою дільницею каменюковою бригадою колгоспу "Україна". За нею закріплено 1170 га землі.

В післявоєнні роки невпізнаним стало село Талалаївка. В 1956 році проведено повністю радіофікацію села. В селі побудовано нову школу, дитячі ясла, контору з бібліотекою і клубом, конюшню, два корівники, чотирьохрядний телятник, птахохферму, будинок для механізаторів і тваринників, водонапірну башту, насосну станцію, дві добротних кошари фельдшерсько-акушерський пункт.

Зашколені стали хатини села після зливання колгоспів. Лише за останніх два роки в селі побудовано 45 добротних будинків, які покриті шифером, залізом. В селі відкрито їдальню, майстерню побутового обслуговування.

В 1964 році замановано повністю електрифікувати село. Зараз є в колгоспі на участку с. Талалаївки:

1480 га	орної землі
коров	- 201 шт.
курей	- 7900 шт.
тракторів	- 9 шт.





На вивозці цукрових буряків.  
Ланка Хлистул З. 1964 р.

комбайнів зернових - 3 шт.

комбайнів для збирання цукрових буряків - 2 шт.

комбайнів сілосних - 1 шт.

В 1966р. колгосп "Україно" зібрав з кожного гектара по 29,1ц зернових, по 31ц пшениці, по 54,2 кукурудзи в зерні, по 20ц соняшника. Грошові доходи за 1966рік становили 7683 крб.

Повністю ліквідовано неграмотність ще в 1956 році.

Багато громадян села стали освітченими людьми, набувши різних спеціальностей:

працюють учителями - 21гол.

лікарями - 20гол.

Закінчили вищі учбові заклади і набули спеціальність інженера - 5гол., служать в лавях Раданської Армії і мають звання офіцера - 7осіб, агрономів - 4гол.

А хіба це не ваші досягнення, коли виходець з нашого села Барвенко Іван Ж. працює юристом, а Чижак



На колгоспному току під час жнив.

Медвія Нохмівка - доцент медичних наук, Чумах Василь  
 Терасимович - викладач Ужгородської Державної Університету.  
 Багато людей сама зараз навчаються в середніх та  
 вищих учбових закладах.  
 Багато людей закінчили середні та вищі учбові заклади і  
 зараз працюють на білої своєї Батьківщини.

Скалій І. Р.	-	учителька
Борвенко І. Ж.	-	прокурор
Борченко М. М.	-	агроном
Денисюк О. І.	-	механік
Борченко В. О.	-	бухгалтер
Хривоклюв І.	-	механік тембачина
Жакан М. Г.	-	учителька
Хорнієнко М.	-	фінансовий інститут.
Добрянська М. С.	-	учителька
Моноетирська Л.	-	товаровед.
Моноетирська А.	-	інженер геолог



Мокаєтирська О - інженер  
 Демісюк В - агроном  
 Ганга В - політехнічний інститут  
 Щербина А. І. - лісотехнічний технікум.  
 Баркаш Ф. - учителька  
 Качак М. С. - інженер - по літозах  
 Качак Г. С. - фармацевт  
 Чорна М. Г. - учитель  
 Максимчук Г. Ф. - фінансовий інститут  
 Студенко Г. Г. - учитель  
 Бізняк О. - культосвітній училище  
 Зінчук М. - офіцер  
 Миронюк Леся М. - кореспондент  
 Чумак В. І. - зав. дорожньою технікумом  
 Янюк Яів - учитель  
 Гук А. І. - фармацевт  
 Коцюба Я - кооперативний технікум

Мельник М. - акушерка  
 Сніцар О. І. - провізор

## ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА СЕЛА ТАЛАЛАЇВКА

Фольклор (від англ. *folklore* – народна мудрість, знання) є важливою складовою частиною культури народу. В сучасній українській фольклористиці цей термін розглядається як «художнє відображення дійсності у словесно-музично-хореографічних і драматичних формах колективної народної творчості, нерозривно пов'язаної з життям і побутом. У ній відбито світоглядні, етичні й естетичні погляди народу» [2, с. 17].

Поряд із терміном «фольклор» існує термін «народна творчість», яким окреслюється вся творча діяльність народу: поезія, музика, театр, танець, архітектура, художнє і декоративно-прикладне мистецтво. Аби розмежувати сфери матеріальної та духовної творчості народу, які органічно взаємодіють, але не є тотожними, часто використовуються терміни «усна словесність», «народна словесність», «усна народна творчість», «народнопоетична творчість».

Усна народнопоетична творчість – «це художньо-словесна творчість народу в сукупності її видів і форм, де засобами мови збережено знання про життя і природу, давні культи і вірування, а також відбито світ думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії. Усна народна творчість українського народу формувалась упродовж століть разом із мовою і тому увібрала в себе багатовіковий досвід, знання та пам'ять про історичне минуле на різних стадіях розвитку народу» [2, с. 18].

Стійкість художніх традицій, що є виявленням особистої творчості, поєднується з варіантністю, різноманітним перетворенням цих традицій в окремих творах, що передаються із покоління в покоління.



Коллективність створення і поширення фольклорних творів зумовлює їх варіантність, тобто змінність текстів у процесі побутування.

У наш час проблеми фольклору стають все більш актуальними, оскільки жодна гуманітарна наука не може обходитися без фольклорних матеріалів.

Науковці переконані, що розгадки та пояснення багатьох явищ духовної культури криються у творчості народу.

*Дитячий фольклор.* Під час пошукової роботи студентами-пошуківцями було записано від респондентів деякі зразки дитячого фольклору, який є специфічним різновидом усної народної словесності. Йому притаманна своя поетика, власні форми побутування та носії, а також особлива ознака – співвіднесеність художнього тексту та гри.

Термін «дитячий фольклор» з'явився у фольклористиці у 20-х роках ХХ ст. Зібрано багато текстів цього специфічного виду творчості. Однак до цього часу теорія дитячого фольклору остаточно не сформована. Як зазначено у навчальному посібнику «Українська усна народна творчість», «усі дослідники одностайні, що до дитячого фольклору належать і твори дітей, і твори для дітей, складені дорослими. Основним критерієм відбору є функціональний аспект: твори, які виконуються лише у дитячому середовищі, а також ті, які не передбачають інших слухачів і виконуються дорослими тільки для дитини; у багатьох творах проявляється виражене виховне спрямування» [2, с. 567].

## ОПИТАНІ РЕСПОНДЕНТИ

1. Пізняк Ніна Йосипівна, 1953 р. н., корінна жителька села Талалаївка, працює бібліотекарем.



2. Добрянська Галина Герасимівна, 1929 р. н., вул. Будьоного, 28, працювала у колгоспі.
3. Крива Марія Михайлівна, 1929 р.н., вул. Калініна, 48, пенсіонерка.
4. Когут Валентина Олексіївна, народилася 1938 р. (доярка, фуражир). Проживає по вул. Жовтневій, 21.
5. Дід Петро (відмовився повідомляти про себе повне ім'я, дату народження тощо).

Від Ніни Йосипівни Пізняк студенти дізналися, що раніше книжок не було і люди один одному переказували казки. «Із дитинства мені запам'яталася «Язиката Хвеська». Бабушка мені розповідала цю казку, і мені хотілось, щоб ця казка переросла в дійсність: хмари бубликові і ковбаса на дереві росте».

Ще пам'ятає казки про «Івасика Телесика», «Курочку рябу», «Колобок», «Лисичка і журавель», «Коза-Дерева».

Як зазначила Ніна Йосипівна, «розповідалася казка різними голосами: лисичка – хитренько, ведмідь чи вовк – чуть грубіше, щоб дитина могла зрозуміти».

Респондентка розповіла, що ходила в «садик» і читала там загадки і казки. Виписувала загадки із журналу «Барвінок», бо діти полюбляють загадки. Наприклад:

За лісом красна діжа сходить.

(Сонце)

Дізнались також кілька *колискових пісень*, основними персонажами яких є представники тваринного світу, зоврема кіт. Сюжетно такі колискові не пов'язані з образом самої дитини, проте все, про що йдеться в такій пісні, спрямовано на благо дитини, на забезпечення їй спокою, затишку, добра.

Котик – постійний супутник людини, її житла, «вартовий затишку достатку, спокою, його дії та вчинки так чи інакше пов'язані з дитиною... ця домашня тваринка є давнім другом людини, оберегом її оселі від сил зла», – зауважує Н. Сивачук [2, с. 31].

У дослідженні «Український дитячий фольклор» йдеться, що «у всіх народів світу кіт – супутник чарівників, він бачить у темряві, тому повір'я приписують йому незвичайну силу, що йде з утаємниченого світу. Згідно зі слов'янськими казками, він є найкмітливішою тваринкою, сам розповідає казки, попереджає господаря про небезпеку, носить чарівні чоботи, відводить чари. Міфологічний кіт-баюн був наділений голосом, який чути за сім

верств, він бачить за сім верств; як заворкоче, то напустить на будь-кого сон. Саме такий кіт бере участь у заколисуванні дитини, він повинен, на думку матері, стати оберегом, який мусить прийняти на себе усе можливе лихо» [2, с. 33].

Пошуківці зафіксувати такі зразки:

Котусь сірий,  
Люлі, люлі,  
котки два,  
сірі, сірі обидва.  
Та по лужку ходили  
та й пташечок ловили,  
А пташечку на юшечку,  
А пір'ячко в подушечку.

\*\*\*

Люлі, люлі, коточок,  
украва баби клубочок  
та й поніс поза ліс  
до (ім'я) приніс.

\*\*\*

Котику сіренький,  
котику біленький,  
Котку волохатий.  
Не ходи по хаті,  
Не буди дитяти,  
Дитя буде спати,  
Котик воркотати.

Як зазначила респондентка, у зимових святах брали участь усі члени села, але особливу роль відігравала молодь та діти. Участь дітей у зимовому обрядодійстві робила ці свята ще більш урочистими та священними. У дитячий фольклор прийшли основні теми та мотиви колядок і щедрівок з поезії дорослих, проте дитячі пісні відрізняються певною специфікою, своєрідною манерою виконання.

«Колядка – це різновид календарно-обрядового обхідного пісенного фольклору, який супроводжував святковий обряд колядування» [2, с. 102]:

Коляд, колядин, а я в батька один.  
По коліна кожушок,  
Дайте, тітко, пиріжок,  
А ви, дядьку, гроші,  
будете хороші.  
Добрий вечір!

### **Щедрівка**

Щедрик, щедрик, щедрівочка,  
Прилетіла ластівочка,  
Сіла собі щебетати,  
Господаря викликати.  
Вийди, вийди, господарю,  
Подивися на кошару,  
Твої вівці окотились,  
а баранці народились,  
а ягнушки чорновушки,  
підскакують вище грушки.

Окрім цього, пошуківці встановили, що в селі функціонує і сьогодні закличка «Іди, іди, дощику», яка належить до найдавніших зразків обрядової творчості. Як зазначає Н. Сивачук, «нашим пращурам був притаманний космоцентричний світогляд, який значною мірою відрізнявся від сучасного техногенного. Людина знала, що її життя залежить від природи, тому намагалася не втручатися в неї, не шкодити їй, обмежувати себе в усьому, економити. Давні українці одухотворювали природу, обожнювали її, тому їхній світогляд ще можна назвати анімістичним (від лат. *anima*, *animus* – душа, дух). Природа, на їхню думку, розуміла людину, а людина могла прихилити до себе природу за допомогою спеціальних магічних словесних формул та ритуальних дій, обрядів. У таких діях поряд із дорослими брали активну участь діти. У світоглядних уявленнях українців дитина до семи років є безгрішною, отож саме до її чесного безвинного голосочка прислухається могутня природа та зласкавиться, відгукнеться добром і щедрістю на закличку чи замовляння. Діти рано прилучалися до турбот дорослих та починали жити спільними інтересами. З часом втрачалися давні вірування, забувалися обряди та ритуали ... Проте для дитини це були не уламки віри далеких предків, а жива частка її життя, інтересів, її світу, у якому вимисел, різноманітні форми поєднання реального й фантастичного займали чільне місце. Кожна дитина на певному етапі розвитку схильна у своїй уяві наділяти властивими їй самій якостями – розумом, мовою – не лише живі істоти, але й явища природи та неживі предмети, звертатися до них, щиро вірячи, що її чують та розуміють. З віком беззастережність такої віри послаблюється, але привабливість її не зникає, і пісні-заклички набирають усе яскравішої ігрової функції» [2, , с. 77 – 78].

Витоки жанру закличок – в архаїчних хліборобських обрядах, з їх магічними ритуальними діями. Вони можуть бути

звернені до явищ природи, до тварин, птахів, комах, рослин тощо.

У закличках, звернених до дощу, поєднується дитяча простодушність та занепокоєність за долю майбутнього врожаю:

Іди, іди, дощику,  
Зварю тобі борщику,  
Винесу на дуба,  
Прикличу голуба.  
Голуб буде пити,  
Дощик буде лити.

Ніна Йосипівна розповіла, у які ігри вони грались у дитинстві: «Ми грались і в «квача», і в «запасного», і в «третього лишнього» (ставали в круг, один бігає, другого доганяє і це коли той уже став, що тікав, а стояли по двоє, то другий вже тікає. А коли дожене, то вже той доганяє, що тікав. А в «запасного» грали чи у «вибивного» м'ячом, на одній стороні стоять, і на другій стоять, і вибивали м'ячом тих, хто посередині. А також в «Баби» грали м'ячом. Діляться на дві групи і палицями м'яча били. Один підкидає, а ти маєш відбити м'яча, і щоб той м'яч недалеко полетів (ділили до стіни чи ще далше) і ті, що бігають, повинні тікати, а ті, другі, що зловлять м'яча, наприклад, одна ця команда, що подає цього м'яча, а один із них стоїть і ловить, якщо ми зловим, то вже кому там виб'ють, то назад його собі зазивають, бо в нас запасний є.

А ще колись були глиняні горшки, і ми робили з них трошки більшачкі як 5 копійок і перекидали на руках.

І в карти грали, і в скакалки грали, і круги появились, і круги волочили на поле, бо корів пасли. А зараз, в основному, збираються до школи, щоб у футбол пограти. А менші діти зараз люблять конструктор складать, пазли.

Дівчатка для ляльок шиють платтячка, то з носка, то з платка шось придумують».

До матеріалів фольклорної практики увійшов і опис весільного обряду села Талалаївка. «Весільна обрядовість – це система драматично-ритуальних дій та пов'язаних із ними пісенно-поетичних текстів, що виконуються з нагоди шлюбу хлопця та дівчини як початку їх спільного життя з метою створення сім'ї... Родинно-обрядова творчість у цілому, а весілля зокрема тісно пов'язані з народною драмою. У певному сенсі система ритуалів та традицій з нагоди одруження наречених становить цілісне драматичне дійство, кожен з учасників якого виконує призначену йому роль» [1, с. 194].

Збереглися до нашого часу такі весільні пісні в селі:

Наша піч регоче,  
короваю хоче,  
А припічок усміхається,  
Короваю дожидається.  
Ми на коровай ішли, сім копів яєць несли.  
Передибали мене хлопці  
та й побили мені яйця в коробці.  
Шо ж мені буде,  
шо ж мені скажуть люди?  
Іди братічок із сінечок до хати,  
Будеш братіку сестрицю розплітати,  
Братічок плаче,  
розплітатъ не хоче... (далі забула).

\*\*\*

Устань ти, Галю, на ноги,  
Посмутилися вороги,



Не так вороги, як сусіди,  
Сказали, що заміж не підеш.

\*\*\*

Ой, дайте нам стільця,  
Дайте нам гребінця,  
Дайте нам кожуха,  
щоб сіла молодуха.  
(*Свати відповідають*):  
А ми не ковалі, стільця не скували,  
Кожуха не помили,  
Гребінця не купили.  
Не маємо кожуха, не сяде молодуха.  
Ой дай, мати, масла,  
Я ж тобі коровицю пасла,  
Гонила на росу,  
Дай масла на косу.  
Русу косу примочити,  
Щоб віночок примостити.

\*\*\*

З гори та в ярочок, а на жовтий пісочок,  
то вишенька сяє, то черешенька має.  
Там Галіна мати, як мак розцвітає,  
як мак розцвітає, як золото сяє.

\*\*\*

Лей, лей, соловейку, попереду,  
Розкажи, соловейку, моїй неньці, що я йду.  
Нехай виходить з калачем,  
Бо я іду додому з паничем.

\*\*\*

Наша світилка при стіні,  
На ній сорочка не її,  
Вона бігала попід хати,  
Сорочку позичати.  
Крає боярин, крає,  
Золотий ніжик має,  
Золотий, золотенький,  
Боярин молоденький.

*(або ще)*

Крає боярин, крає,  
Золотий ніжик має,  
Позолотого, бо немає ніякого.  
Ой, староста - дядьку,  
Дайте нам порядку,  
Виведіть нас з хати,  
На двір погуляти,  
По двору проходитеся,  
На буярів подивитися.  
Чи високий, чи низький,  
Чи далекий, чи близький,  
Чи убогий, чи багатий,  
Чи є з ким погуляти?

*(і тоді)*

Є високий, є низький,  
Є далекий і близький,

Є убогий і багатий,  
Є з ким погуляти.  
А в нашого свата мальована хата,  
Боїться пустити,  
щоб не розвалили.

\*\*\*

Були ми у свата,  
Була честь багата,  
Випили горілочки  
Чотири барилочки.  
А п'яту почали,  
Як ви поважали,  
А шостое пиво,  
Щоб були щасливі.

\*\*\*

А були ми у мами,  
Нам їсти не дали,  
Дали нам полови,  
щоб ми в роті покололи.  
Дали відро жому,  
Щоб ішли додому.

Як місили коровай, то після випічки діжку треба було помити і дивитись, щоб її не вкрали, бо як украдуть, треба викуп давати.

А як покривали молоду, такої співали:  
Ой, уже вечір, вже й не раненько,  
Чом не вчиш, мене, ненько?  
Ой, уже й вечір,

Вже й не раненько,  
Чом не вчиш, мене, ненько?  
Чом не вчиш мене, не навчаєш,  
Чом не вчиш мене, не навчаєш,  
Як свекрусі годити?  
Донечко, ж моя,  
Донечко, ж моя,  
Знаєш ти сама, не треба тебе вчити,  
Держи хаточку, як у віночку  
Держи хаточку, як у віночку,  
Рушничок на кілочку.  
А відеречка все чистенькії,  
А відеречка все чистенькії,  
Водиці повненькії.  
Прийдуть зовиці пити водиці,  
Прийдуть зовиці пити водиці,  
Та й будуть дякувати.  
Наша невістка доброго роду,  
Наша невістка доброго роду,  
Держить холодну воду.  
Гиля, гиля, сиві гуси,  
Стежкою за Дунай,  
Зав'язала головоньку,  
Тепер сиди та й думай.  
Гиля, гиля, сиві гуси,  
Стежкою до води.  
Зав'язала головоньку,  
Тепер сіла та й сиди.  
А вже ж тобі не ходити, куди ходила,  
А вже ж тобі не любити, кого ти любила,  
А вже ж тобі не ходити ярмом за товаром,  
А вже ж тобі не стояти з козаком Іваном,

А вже ж тобі не ходити в ліс по горішки,  
А вже ж тобі забувати реготи та смішки,  
А вже ж тобі не ходити, куди ти ходила,  
А вже ж тобі не любити, кого ти любила,  
Гиля, гиля, сиві гуси, до води.  
Я ж тебе, сестрице, покриваю,  
Щастям-долею наділяю,  
Щоб ти була багата, як земля,  
Щоб ти була весела, як весна,  
Вік довгий – чоловік добрий,  
Цілуваннячко,  
Милуваннячко,  
Дай, Боже, дай!  
Покривала мене дядина,  
Рвала коси як та гадина,  
Покривала мене тітка,  
Як рідна матінка.  
Щоб вам, свату, бджоли подохли,  
Щоб вам яйця усохли,  
Ззаду і спереду, щоб не дали меду.

\*\*\*

Вона його приголубить,  
Вона його поцілує, бо вона в нього гроші чує.  
Наша хата не білована, Наша дружка не цілована,  
Хату треба побілувати,  
Треба дружку поцілувати.  
Наш комін не білований,  
Наш боярин не цілований,  
Треба коміна побілувати,  
Боярина поцілувати.

\*\*\*

На день добрий тому,  
А хто в цьому домі,  
Старому й малому,  
Богові святому.

І другий раз у божий час:  
На день добрий тому,  
А хто в цьому домі,  
Старому й малому,  
Богові святому.

І третій раз у божий час:  
На день добрий тому,  
А хто в цьому домі,  
Старому й малому,  
Богові святому.

*А вони й відповідають:*

Здорові гості були,  
Що за нас не забули,  
Що за нас нагадали,  
На день добрий сказали.

*І другий раз у божий час:*

Здорові гості були,  
Що за нас не забули,  
Що за нас нагадали,

На день добрий сказали.

*І третій раз у божий час:*

Здорові гості були,  
Що за нас не забули,  
Що за нас нагадали,

На день добрий сказали.

Кухарка локшину вкрала,  
До порога рубала,  
До коліна ламала,  
Добру бабку зготувала.  
Через хату пташка летіла,  
Там капуста з перцем кипіла,  
Чи з перцем, чи не з перцем,  
Аби з добрим серцем.

\*\*\*

Ой, дайте нам того трошки,  
Що висять кінці з ложки.

*(записано від Пізняк Ніни Йосипівни,  
1953 р. н., корінної жительки  
села Талалаївки, працює бібліотекарем)*





## ВОДОХРЕЩА

Студенти також записали інформацію про календарно-обрядову творчість села Талалаївка, зокрема обряд Водохреща.

«Календарно-обрядова творчість – це драматично-поетична система обрядів та ритуалів магічного значення, що супроводжуються відповідними поетичними текстами сакрального змісту, яка тісно пов'язана із циклічністю природи. Основними ознаками цієї творчості є синкретизм, що проявляється у поєднанні пісні, руху, пантоміми, танцю; а також – утилітарне призначення (з метою заворожування сил природи та духів). Відповідно до чотирьох пір року, а також періодів у землеробстві – приготування до сівби, сіяння, вирощування, збирання врожаю, – виділяється чотири цикли календарно-обрядової творчості – зимовий, весняний, літній, осінній. Кожен із них має свої особливості, відповідно до землеробської праці, яка виконується у той час. Спільним для усіх є нероздільне поєднання слова та дії, виконання сталих обрядів та пов'язаних із ними традиційних текстів, які ніколи не виконуються відокремлено від цих обрядів чи в іншу пору року. А також – прадавнє доісторичне походження мисливського та землеробського періодів, про що свідчить поганський світогляд, відображений у них. Кожен із циклів об'єднується навколо одного центрального свята, якому надається найважливішого значення. Цим головним святам передували вступні, метою яких було приготувати людей до святкування головного культу. Усі календарно-обрядові свята, а відтак обрядові дійства, що виконувалися з їх нагоди, мали чотири значення: релігійне, поминальне, землеробське та родинне» [1, с. 107 – 108].

Свято Водохреща пов'язане з культом води та поклоніння Дані, про що свідчить його народна назва Йордана, або Ярдань –

Ярило – Водосвят, Ордань – Орове дання. Із утвердженням християнства воно набуло нового змісту і за співзвучністю назви почало асоціюватись із хрещенням Ісуса у річці Йордан. У первісному вигляді це свято проходило поблизу водоймищ у формі магічних ритуалів, метою яких було вшанування води, замовляння та задобрювання водних духів.

У селі Талаївка воно відбувалося таким чином: «На Водохреща на ставку вирубували хрест і святив священник воду. А якщо вода не замерзала, то святили воду у церкві. Варили кутю з пшона з медом і маком (Марія Михайлівна). Свячену воду тримали у баночці на поличці чи погребі. Свяченою водою окроплювали дитину, коли вона плакала, також тварин, щоб водилися, кропили хату, і навіть коли помирала людина, теж використовували».

*Прикмети:*

Якщо на Водохреща морозна погода, то на врожай.

Хмарки клубочком сходяться – на третій день дощ (Пізняк Ніна Йосипівна).

«Є мертва вода і жива. Мертва вода на Йордані, а жива на Купала. Набирати потрібно воду о дванадцятій годині. Коли щось болить, потрібно спочатку випити мертвої, а потім живої води. На льоду старші хлопці робили фуркало: до дерев'яного колеса прив'язували санчата і каталися» (Галина Герасимівна).

## **ВЕЧОРНИЦІ**

«Молодь збиралася разом, брали гармошку, баян, співали, грали в ігри ... На вечорниці починали ходити з 16 – 17 років, збиралися у хатах, хто запрошував, або на вулиці. Також збиралися за віком, тобто молодь, одружені та діти були окремо. Дівчата приносили з дому, хто що мав і готували капусту,

картоплю, печиво. Дівчата пряли кужелі та вишивали, а хлопці в цей час грали на інструментах і заважали дівчатам. На вечорницях молодь танцювала краков'як, гопак, польку. У будь-який день молодь могла збиратися, і можна було переходити в інші кутки до інших гуртів. Разом святкували Андрія, Сави, Святого Миколая. Дозволялося хлопцям ночувати у дівчат» (Крива Марія Михайлівна).

## ВИПРОВАЖАННЯ У ВІЙСЬКО

«Святкували випровадини вдома. Запрошували кухарок, будували шалаш чи робили випровадини у клубі. Приходили сусіди, родичі, які дарували в основному гроші, і запрошували духовий оркестр. Дівчата перев'язували хлопця лентами, а хрещена мати рушником, і проводили його з хлібом і сіллю. Хліб віддавали чоловікам, а рушник чи хустинку зберігали до тих пір, коли прийде. Хлопцеві давали у дорогу гроші, харчі та одяг. Кохана давала свою хустинку і чекала на нього» ( Ніна Йосипівна).

## ЖНИВА

Респондент – Крива Галина Пилипівна, народилася 1933 року, 17 років працювала в колгоспі на буряках. Фрагмент бесіди (запитання з відповідями).

– **Хто розпочинав жнива?**

– Бригадир вийшов, розмірав, чи ставали ланкою, гуртом жати, але то не вигідно було нам, жінкам, бо хто лучче жне, та швидше, та помаліше. То розмірами, отако, отуто, отуто, пішло, по площі покрутив, на колосках віхтика, відти. Відти, ото тобі панта, і жни, поки не лопни.

- **А як клали перші зжаті пучки хліба?**
- 15-ки 15 снопів навхрест.
  
- **Куди складали колоски? На схід, захід, південь, північ? Було у вас таке?**
- Просто клали позаду себе.
  
- **А чи клали перші зжаті пучки на місці?**
- Не носили до машини та й молотили, а то і стартували, бо не вспівали. Всяко було. І пшеницю жали, як полягла від бурі. Тоже розмірали.
  
- **А зв'язували їх у снопи? І складали в копи?**
- Ні, в копі 60 снопів, а це тільки у 15 снопів.
  
- **Які слова промовляли, як починали жати?**
- «Господи, поможи!».
  
- **А чи вдягалися по святковому на жнива чи йшли хто в чому мав?**
- Хто в чому мав.
  
- **Хто робив зажинок?**
- Люба жінка стала та й зажинає.
  
- **Що робили із зажинком?**
- В'язали і складали ряд 15-ток.
  
- **Де зберігали?**

– Були комори. А в нас була церква замість комори. Отаке. Не вспівши перемолоти, відправляли машини, робили дихтарки (з досок засовка), відсунеш – та й зерно висипиться.

– **А чи співали «Ой лане ланочку» та інші?**

– Співали, хто, що вмів. Всяко співали, кому було добре, той співав, а кому зле, то заливався слізьми. Дуже було тяжко.

За паличку ходили на роботу. Вигружали бураки на 4-тонки машини шестиріжковими габлями. Я 17 років поле гризла. Всього сапали в ручну.

– **Яким був обряд обжинків?**

– Прийшов додому, зрадів, що побачив при сонці хату. І кажеється, що так чистенько, а як придивишся при сонці, то там світа божого не видно. Ніхто нічого не справляв. А якщо передова ланка, то дадуть по 200 рублів, і везуть в Софіївку машинами.

– **А чи залишали бороду на полі?**

– Ніхто не лишав. Називали огріх, грива.

– **Чи клали під стебла клаптик полотна, хустку чи рушник?**

– Ніхто нічого не клав.

– **Чи заломлювали колоски?**

– Ні, радий, що вижав сніп та й пішов.

– **Робили обжинковий сніп-воєводу?**

– Не.

- **Як називали у вашій місцевості останій сніп-дідух, дід?**
  - Не знаю.
  
  - **Обжинковий сніп заносили в хату?**
  - Не бачила, не чула.
  
  - **Як вітали господаря і як він віддячував за роботу?**
  - Поставлять палічку, шо ти була на роботі, а на ту палічку скількість копійчок, а на ту копійчку 30-20 грам пшениці чи жита та й принесеш клумачок.
- Тепер дерут, а тоді ше хуже обдирали.

## ВРОЖІННЯ

Записано від Когут Валентини Олексіївни, яка народилася 1938 р. (доярка, фуражир). Проживає по вул. Жовтневій, 21. Фрагмент розмови (запитання і відповіді).

- **А знаєте якісь замовляння і чи вірите в поробляння?**
- Не знаю, але недавно повірила.

Заздрісних людей є багато, у них є, а вони ше хочуть. В нас не ладилося, і мені підказали, щоб я пішла в церкву і поставила 3 рази свічку за упокой. На другий день прийшла сусідка і сказала, шо в одній жінки корова ногу вломала.

## ТАНЦІ

Записано від діда Петра (себе назвати повністю відмовився).

- **Які танці у вас танцювали?**
- Карапет, гопак, полька (мазурка), гречаники:



Гоп, мої гречаники, всі жиди начальники.

– **Свято Василя. Коли ходили посівати?**

– Дівчата не можуть іти посівати, я ж розказував, що хто перший приходив посівати, тому давали обмолотити снопа.

– **А з чого вони посівали, з рук чи, може, якась торбинка була?**

Ні, зерно в кармані, є такі, що посівали по всій хаті, а якщо господар, тоді ж треба замітати, розкидає зерно, то на стіл посівав, посівав. Посівалку яку там можу розказати:

«Сійся, родійся на краще, на здоровля, на Новий рік, щоб жито, пшениця родили краще, як у той рік. На закуток просо, щоб не ходила господиня боса, льон по коліна, щоб у Вас, бува хрещена, голова не боліла». Отакі, хто яку, їх багато єсть.

– **А чому саме хлопчики ходили посівати?**

– Ну, я знаю, дівчатка, на pewno...не знаю, як тобі сказати.

– **А яким зерном посівали?**

– Любе. Пшениця, ячмінь, просо, проса тоді мало було, в основном пшеницею.

– **Чим не можна було?**

– Я не знаю. Геть і даже гречкою можна було. Чим посіваєш, тим і поженеш.

– **А горохом можна було?**

– Горохом не посівали, бо гороху тоді мало було.

– **А що Ви давали посівальникам в обмін на те, що вони вам посівали?**

- Канфети, фрукти, ну, в основному то любили посівальники гроші.
  
- **А був такий міхоноша?**
- Міхоноша? А що це таке, не чув такого.
  
- **Скільки людей ходили посівати?**
- Трьох, чотирьох – це саме більше, ну може ще там п'ять, якшо маленьких. А в основному йдуть такі хлопці здорові, то ті хочуть, щоб більше їм дали, то йдуть удвох, а є такі вже здорові парубки, які люблять випити, то ті йдуть п'ять, просять: «Дай пляшку».
  
- **А зі скількох років уже починають посівати?**
- Тільки почав ходити, та й почав посівати.
  
- **А хлопці з цукерками ішли їсти ці дарунки, чи вони комусь віддавали?**
- Ну вони ж в торбочку взяли, в торбинку і в кармани, обично в пакет.
  
- **Коли вже посіяли, вже завершили свої посівання по селі, то далі що вони робили з цими грішми і цукерками, печивом? Як вони їх ділили?**
- Ну, вони ж хазяї, то дають їдному, і другому дають, то зразу і розділюють. Вони собі забирали, тоді ж не ділилися так.
  
- **То можна було посівати вночі чи вдень?**
- Посівали геть із двох часов ночі. Щитається із двінадцяти часов вже другий день, то це напинаються святки, то це в

основному з двох часов ночі вже тарабанять у вікна:  
«Відкривайте, будем посівати».

– **Дорослі ходили посівати?**

– Обізательно. Дорослі йдуть, то це для того, щоб пляшку дали.

– **А коли вони ходили, після дітей вже, чи разом з дітьми?**

– Дорослі вже попорають вдома, там всього, вже можна випити, то вони вже посіяли там, якщо хазяїн поставить, то сіли разом, випили, а ні, якщо такий, то пляшку дали та й пішли, якщо немає часу хазяїн.

– **А зараз посипають, ходять до Вас?**

– Аякже.

– **Більше хто: старі люди, дорослі чи малі?**

– Ні, малі такі, школьніки.

– **І коли вони ходять?**

– Геть і в два часа, бо хто прийде перший, значить тому наче гроші дає, а тим посліднім, там вже дають мелоч.

– **А всіх Ви пускаєте в хату, чи може когось окремого – ні?**

У хату всіх пускаєм, канєшно. Єсть такі люди, которі не хотят, не пускають. Стукають, стукают, а вони не пускають, не одкривають.

– **А в які дні саме посівають?**

– Посівають на Старий Новий рік, 14.

## РІЗДВО



Записано від Галини Пилипівни Кривої. Фрагмент бесіди.  
«Ось уже трохи краще стало, оце як в колгоспі гроші стали давати, уже платять більше стали».

– На Різдво варили кутю? Що Ви ще їли?

Вареники варили, кутю варили, то капуста як ще якийсь варе хто там, хто що любить, а ми любили пельмені. Наробим пельменів, та й є пельмені ще.

Ну що там.

– **А от було таке, що дванадцять страв потрібно?**

– Не додержувались оце все. Хто там, у когось є три душі, то це ше варити, оті всякі фокуси. Отак зварили, те що можна і що є.

– **А з чого кутю варили?**

– З пшениці.

– **А з чим?**

– Ну з чим. У воді варила, намочила звечора, тоді зцідила, в ступці, або в макітрі макогоном облущили, посушили на лежанці, там на тій, навіяла. Замочила, рано зцідила, сюди-туди перебрала, переполоскала, поставила. Зварила кутю, та й всьо в сім'ї.

А до неї маку, горіхи, халву, хто мав мед, меду добавляли. Отаке оце і їли.

– **А коли її їли, на початку вечері чи вже в кінці?**

– Як мали вечеряти сідати.

– **А хліб був якийсь святковий?**

– А хліб, хліб тоді вже пекли, пекли, був хліб. Для хліба була мука, дрожді, хліб напекли, та й і їли.

– **А якийсь спеціальний хліб, на Різдво?**

– На Різдво калачі пекли, тоді такого в магазинах не було. Того набери, того, то й гроші давай, а тоді самі пекли. Самі пекли паски, самі пекли калачі.

– **Ось сідали за вечерю, то залишали місце для померлих?**

– Ложки клали, вилок не клали. Лишні ложки, отак є в тебе четверо вмерших, отак і покладеш чотирі ложечки.

– Горілку ставиш, всьо ставиш, всьо на столі, так як було, покидаєш, шоб прийшли мертві.

Шо варили, то ото тако там те й покидали на столі, шоб було, а так не доїдали тої куті.

– **А от Мороза визивали?**

– «Морозе, йди до нас вечеряти», – казали, хто, шо хтів, те й казав.

– **А з чого починалась ця вечеря, що перше треба їсти?**

– Насамперед кутю треба їсти. Перше їли кутю і всьо там. Хоть три ложки, хоть дві ложки.

– **А підкидали ложку до стелі?**

– То кидали, тіки ми її ніколи не кидали.

– **А для чого це кидали?**

– Шоб рій сідав.

– **А хто ж кидав цю ложку?**

– Чи брат, чи хто там кидав.

– **А що ще робили з цією кутею?**

– Понаїдалися, та й полягали спати, а там була ше там та кутя – кури з'їли, тай і всьо.



- **А що робили з рештками вечері?**
- Кинули курям, та й доїдали, доїсть кутю й вареники, що вона не пожує?
  
- **А був такий обряд обв'язувати фруктові дерева?**
- Обв'язували їх, смалили багаття.
  
- **А коли це робилось?**
- Це все перед святою вечерею. Замітають в хатах, вимітають, коли соломою встелять, віником тоді можуть, з городу заметеш. Це робили жінки. Обкурювали дерева, щоб родили.
  
- **А Ви вірили в таке, що в різдвяну ніч худоба говорить?**
- Так, чула.

Дядько засівав, та й каже: «Ти слухай, як буде твоя худоба говорити». «Добре». Сів та й сидить. Тоді каже: «Поможи мені, Боже, щоб це його очистив Господь Бог».

А той каже: «Очистю, очистю».

– «Очисть мого брата».

Каже: «Очистю».

Тай не очистив, бо не вспів, розвиднілось. А в цього забрав корову, коня обікрав, коні, корови, вівці. Хто що там намітив, тай собі вкраде. Вкрадуть собі три дядьки три вівці, та й хватить з них.

- **А може жартували, чи крали, витягали?**
- В того ворота знімут, а в того ше шось вкрадуть. Ото як різдвяні свята проходять, Андрея, ото всі свята.

- **А ходили рано на Різдво митися до води?**
- Не, тоді не ходили митися, вобше не милися.
  
- **А говорили таке, що сонце в різдвяний ранок виграває?**
- Не бачила, шоб воно грало, ото тільки раз бачила, як на Івана Купала. Купався Іван в сонці. Отако, отакі хмарки, гарна звідтиго хмарка, як лісочком, а тут таке, як гозеречко, таке голубеньке, от це ше до п'яти часов ранку. Тот показується голова і тако руками хвилі йдуг, воно купалося. Ота голова, казали, шо то Іван. Ну я не знаю, я всю жизнь розказую, оце бачила, то воно в мене запам'яталось, але кажуть, шо воно раз на сто років буває, ну або більше, чи менше, ну ні всігда його можна побачити.
  
- **А от перші гості, які приходили вранці, як їх називали?**
- Колядники приходили колядувати.
  
- **Хлопчики чи дівчатка?**
- Тепер уже немає дівчаток, ні хлопчиків. Вже люди довольні, воно собі цукерка купе, і не ходе попід хатами. Так і є такі малі, дріб'язок.
  
- **А що вони говорили?**
- Казали шо? «Добрий день, з святками будьте здорові!». Колядували попід хатою, а хрестувати, посівати просились:
- «Можна зайти до хати?»»,
- «Пожалуста, заходьте».

- **А побутують такі повір'я про різдвяний вечір, небо зоряне чи іній багатий?**
- Іній бував – буде врожай на шось там.
  
- **А ворожили?**
- У ворожіння не вірили.

*(Крива Галина Пилипівна, 1933 року народження. Працювала в колгоспі, в дитсадку).*

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підручник. 3-тє вид., стер. Київ: Знання-Прес, 2005. 591 с.
2. Сивачук Н. Український дитячий фольклор: Підручник. Київ : Деміур, 2003. 288 с.

## ЕКСПОНАТИ МУЗЕЮ У С. ТАЛАЛАЇВКА

















**Віконниці, сфотографовані студентами в с. Талалаївка,  
Христинівського району Черкаської області**







## Церква с. Талалаївка







## Робота з респондентами





**Підзорники**  
**Роботи майстринь с. Талалаївка**

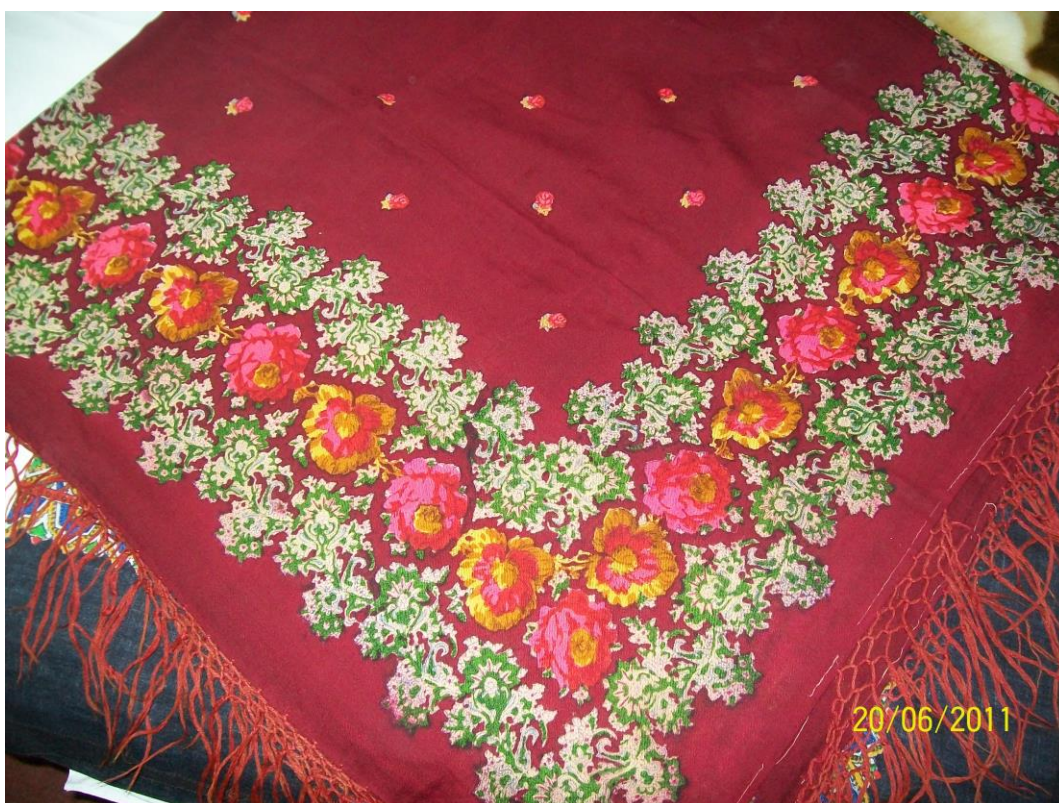








**Традиційні жіночі головні убори жительок Талалаївки**  
**Хустки**



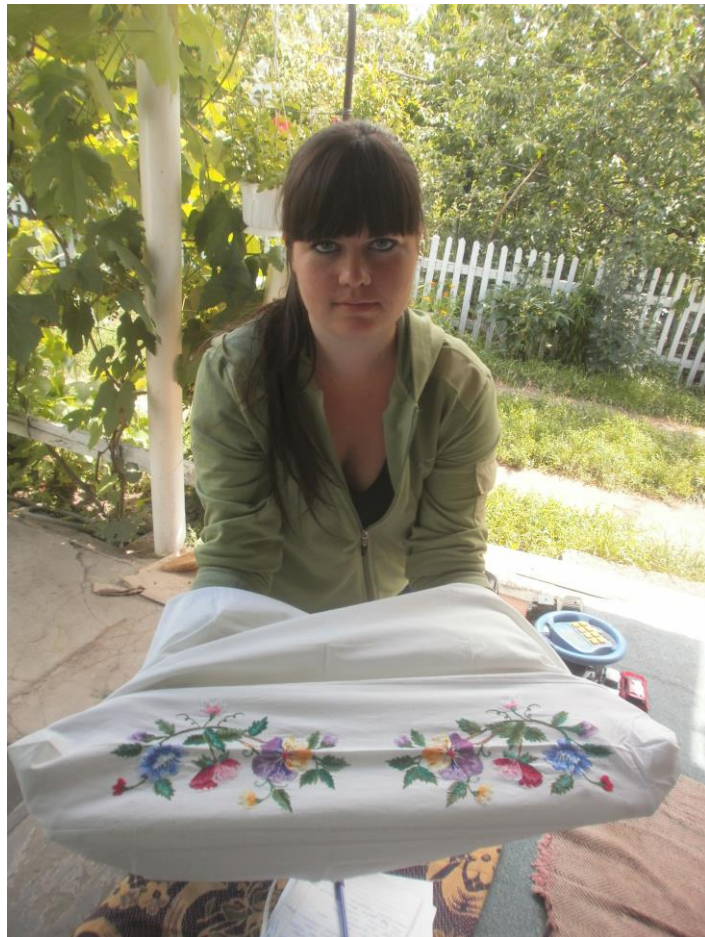


**Робота з респонденткою Діденко К.**



**Роботи Діденко К.**











**Роботи Мельник Л.М.**



**Знаряддя праці жителів с. Талалаївка**

